Аху гөзли гыз

(киноссенарий)

1.

Хол ашакда Көйтендагың үмүр-думанлы геришлери, ховалалы учут гаялары, дерелери өзүне бендиван эдйәр. Җүлге-җүлге, җылга-җылга, зав-зав даглар! Дагларың дерелерине чөкен яшыл булут ялы арчалар, керкавлар, чынарлар хеллевлешйәр. Овадан токайлы җүлгелериң ичи билен айланып, өврүлип күмүш чешме акып ятыр. Җүлгелердәки гарры чынарлар яшыл түвелей болуп гөрүнйәр. Овадан дагларың фонунда фильмиң титр язгылары языляр.

Асманда ики саны делтапланчы тарыхдан озалкы җандарлара меңзәп гайышып учуп йөр.

Гаралып ятан даг геришлеринден гечен еринде юрдуң иң бир улы гурлушык мейданы башлаяр. Аңырсы-бәрси ёк мейданда тутумлы гурлушык гидйәр. Машынлар, тракторлар, экскаваторлар, шинди юртда гөрүлмедик дүрли техникалар ибиртде-зибирт. Бу ерде гелҗекде калий дөкүнини өндүрҗек заводлар топлумы гуруляр. Заводың ерлешҗек бинасы, ишчилер үчин гурулян җайларың энчемесиниң бойы етипдир…

Овадан даг җүлгеси билен үсти ачык иномарка зырмылып бараяр. Ызкы салонда отуран гөрмегей гызлар овадан даг геришлерини, дерелери сынлап, гөзеллиге бендиван болуп гелйәрлер. Гызларың бири журналист, газетден – Кейик Аннаева, икинҗиси художник Мелике Гарлыкова. Мелике:

- Эй-хо, би дагларың хер герши бир реңкде-ле!

- Себәби бу даглар йөне-мөне даг дәл, хер бири дүрли-дүрли магданларың кәни, хер бири байлыгың горханасы! Гөроглы бег:

Даглар миреввет кәнидир,
Эренлериң мыхманыдыр.

диймейәрми – Огулкейик сөзүне дынгы берди. Сүрүҗи йигит:

- Гызлар, мен сизи Көйтениң учмах җүлгелерине, бехишт ерлерине айланайын! Бу даглар бизиң даглар! Бу дерелер бизиң дерелер! Бу дагларда алтын, күмүш, мис ялы магданлардан башлап, Менделеевиң таблицасына гирдирен, гирдирмедик әхли байлыклары бар! Бу даглар бизиң даглар! – дийип, буйсанҗаң гепледи.

Огулкейиге сүрүҗиниң җүмлеси ярады. Ол:

- Бу даглар бизиң даглар! Бу даглар даглар шахыдыр, гөренлең гөвүн көхүдир, күлли түркмениң рухудыр, сизе гурбан җаным даглар! – дийип, шыгыр айтды.

- Гөзеллер, мен сизи даглара айлаяйын. Сиз Хыдыра душдуңыз! Мениң адым Хыдыр!

- Саг болуң, мен шу ерли…

- Онда овадан җораңызы айлайын…

- Җорамы өзүм айларын!

- Пайтагтдан гелйән гызлар Айдан гелен ялы хамана! Хыдырхан, сен говусы баранкаң билен бол!... – дийип, Хыдыр кине эден боляр.

Томсуң башы! Амыдеря гызыл дәли болуп долуп-дашып акып ятыр. Җейхун дәли деря гызыл ләбик болуп, агдарылып, дүңдерилип, товланып, бүкдүрилип калбыңы хейҗана саляр. Кә ердәки айлаглар эйменчлиги билен башыңы айлаяр. Кенарлар элхенч сес эдип опурыляр. Җейхуның шаггылдысы-гүввүлдиси гулагыңы камата гетирйәр.

Кенарың голайында тутларың ашагында гүнортан чайына чыкан кәрендечилер деря середйәрлер. Бириниң элинде дүрбем бар!

Тайлак, Бегхан, Салых, Деря мурт дагы эйменч деряны гулачлап йүзүп барярлар. Тайлак өңде, Деря мурт икинҗи, Салых үчүнҗи, Бегхан болса ханха таяк атым ызда.

Дүрбүли:

- Тайлак эййәм о кенара етип баряр…

Яшулы адам:

-Акмаклар, Тайлак билен җедел эдйәрлер-ә! Тайлагы ода яксаң, күлүнден атылып Мелгун чыкяр!

Говачалыгың гырасындакы ёлдан башлыгың машыны гелйәр. Тайлак бу махал аңыр кенара чыкыпдыр, сувуны саркдырып ёлдашларына сын эдйәр. Деря мурт билен Салых кенара баранында:

- Берекелла, эркек кадарыңыз бар! Мен гитдим, сиз болса көпрүден айланып барыбериң – дийип, гижжеләп ене сува уруп ызына гайдяр.

Ханха алысда Атамырат-Керкичи демир ёл көпрүси гөрүнйәр. Онуң үстүнден ала түссесини зогдурып отлы гечип баряр. Амыдеряның ичи билен гара түссесини буругсадып, барҗалар,

гәмилер ики яна йүк дашаяр. Оларың матрослыры дерядан йүзүп гечип барянлары буйсанч билен сынлаяр.

Кәрендечилериң чайлап отуран ерине башлыгың машыны гелипдир. Ызына йүзүп гелен Тайлак, Деря, Салых, Бегхан дагы гейим-гежимини гейип дурлар. Башлык ики-яна йөрәп кәйинйәр.

- Сизе гарк болуп Аралдан чыкҗак акмак диерлер! Сачыңыздан ак гирсе-де аң гирмәндир! Бейле төвекгеллигиң нәмә гереги бар?!

Тайлак есер йылгыряр:

- Әл-айт башлык, гарк болубермелими?... Җейхуның кенарында яшап, ондан йүзүп гечип билмедикден эркек бормай!

Деря мурт:

- Башлык, Җейхуның гызыл дәли җошян чаглары ата-бабаларымыз хем йүзүп гечер экен.

Башлык:

- Тайлак икиңизе нәме этсеңиз-де боляр, сиз бир өз аҗалына өлмеҗек пеләкетлер!

Тайлак ене есер йылгыряр:

- Башлык, дәли Җейхун деря түркмениң рухы! Мен аялларының янында йүзлерини саллашып йөрен ёлдашларымың гурсагына Амыдеряның башбермез, гөчгүнли рухуны салҗак болдум!

Кәрендечилер гүлүшйәр.

Дагларың этегинден башлап гиден гөзетиме ченли мейдан дүрли техникаларың сесинден гүңләп дур. Гурлушыгың герими, депгини, ритми, аклыңы хайран эдйәр. Башы каскалы ишлешип йөрен адамларың, мәхнет техникаларың арасы билен Огулкейик билен Мелике төвереги сынлап баряр.

- Ханха, магдан алынҗак шахталардан гум дашаян әпет БЕЛ-Аз-лар кервен болуп баряр.

Овадан кашаң вагон җай. Заводлар топлумының метбугат боюнча векили гызлар билен танышяр. Огулкейик:

- Перман Аллалыевич, мен Огулкейик Аннаева, языҗы, «Несил» газетинден. Җорам Мелике Гарлыкова, художник, яңыҗа чеперчилик академиясыны гутарды. икимизиңем аңрымыз Көйтендаглы. Мен зәхмет ругсадымда шу ерде болуп, сизиң гуруп йөрен заводыңыз барада чакланҗа роман язмакчы.

- Биринҗи гезек шейле яш языҗыны гөрйән – дийип, векил гызы сынлады.

- Мелике болса сурат чекмекчи. Биз сизе алада болмарыс, Магданлыда доган-гарындашымыз кән.

- Гаты говы-да гызлар. Ийип ичип отурың – дийип, векил гызлара гүррүң берип башлаяр. Столуң башында отуран гызларың өңүнде дүрли сувлар, шербетлер. Огулкейик векилиң айдян затларыны язып етишйәр. Мелике болса депдере меңзеш ватман кагыздан блокнотына сурат чекип гүйменйәр. Векил гүррүң берйәр. Мелике векили сынлап:

- Перман Аллалыевич, сизиң бу заводыңыз хер йыл миллион тонна калий дөкүнини, Түркменабадың суперфосват заводы хер йыл ярым миллион тонна азоды, Марының азот заводы хер йыл ярым миллион тонна азоды, Теҗениң заводы хер йыл бир миллион тонна карбамид өндүрсе, мунча дөкүп Түркменистана чакдан аша көп дәлми? – дийип йылгыряр.

Векил йылгырыша йылгырыш билен җогап берйәр.

- Нәме дийип диңе Түркменистана? Түркменистаның өндүрйән әхли өнүмлери дүнйәниң әхли ыклымларындакы юртларда арзылы, гечгел харытлар. Икинҗиден гелеҗек оба хоҗалыгыныңкы, малдарчылыгыңкы. Сиз сын эдиң, сенагат харытлары йыл-йылдан арзанлап баряндыр, себәби олары заводлар-фабриклер өндүрйәр. Эмма учмахы мивелери, гөк, бакҗа өнүмлерини, эти, ягы, сүйди завод-фабрик өндүрип билмейәр. Түркменистаның экин ерлери, өрүлери чәксиздир. Хәзир ики миллион гектар ер экилән болса, якын гелеҗекде он-онбәш миллион гектар ер экилер, хәзир юрдумызда йигрими-отуз миллион мал бакылян болса якын гелеҗекде, йүз, ики йүз миллион мал бакылар! Гөрйәңизми, өңденгөрүҗи Президентимиз шу гүн рөвшен гелеҗегимизиң гамыны ийййәр!

Векил гүррүң берйәр, Огулкейик язяр…

Дашарда техникалар гүвләп ишлейәр.

Ёкарда делтапланлар учуп йөрлер.

- Йөрүң, инди мен сизе заводымызың гурлушыгыны гөркезейин…

Мелике альбомындан бир кагызы гопарып:

- Менден сизе ядыгәрлик – дийип овадан йылгыряр.

Векил өз суратыны сынлап хайранлар галяр. Сурат экранда гөркезилйәр, дийсең кәмил сурат. Векил:

- Аперин, сизиң зехиниңизе! – дийип башыны яйкаяр. Мелике:

- Перман Аллалыевич, мен иш сапарымың довамында сизиң заводыңызда зәхмет чекйән зәхмет захрыманлырының бирнәчесиниң суратыны чекмекчи. Кәбирини яглы реңк билен.

- Җигимҗан, бизде нәме кән, зәхмет гахрыманы кән!

Гурплы Шатут обасының сыргын көчеси. Мирап Гапур, Салых Сапалы, Бегхан, Тайлак, Деря мурт дагы сетеран гоңшы отыр.

Мирап Гапурың чагасы көп, иң улы оглы Сырач Гапур айдымчы. Мирабың чагаларының әхлиси саз чаляр, көпүси айдым айдяр. Өйде эҗесиниң-какасының ёкдугындан пейдаланан көрпе чагалар хокга гурярлар. Дашарда җайың диварына дегрилип гойлан көне креслоның үстүне чиширилен узын-узын шарлары янашдырып гоян чагаҗык оларың үстүнден өртүнҗесини япяр. Көрпеҗе Гапурлар өйдәки мис галайы легенлери, керсенлери, бедрелери, гап-гачлары дүңдерип гоюп, үстүне арпа сепип, ятакдакы йигрими-отуз товугы ийме ковярлар. Ийме өврендекли товуклар дүңдерилги легенлериң үстүндәки иймлери чоканда гап-гачлардан дүрли-дүрли оваз чыкяр. Анха, көрпе гапурлар саз гуралларыны алып, товукларың ийм чокандакы сесине, ритмине гошуп саз чалярлар. Гапурлар өз тапан хокгасына гүлүшйәрлер.

Олар билен янашык ховлуда далбарың астындакы тапчаның үстүнде юкаҗык өртүнҗе япынып ятан Махым гапурларың уклатмаҗагыны билип, дик отуряр. Ол гапдалдакы букҗадан дүрли-дүрли дерманлардан чыкарып, әхлисини бир янавуч эдип, термосың чайы билен ичип гойберйәр. Гапурлара нәгиле назар айлап, ики гулагының йөрите дыкысыны дыкып, яңадан ятяр. Гапурлар саз чаляр. Махым Салых Сапалының аялы.

Тайлак тилки гоңшусы Бегханың «Беларусь» кысымлы тракторыны бежеришйәр. Тайлак дегишген, бәлчик, оюнчы, хокгачы адам. Ол Махымың укусына зепер бермек үчин болса-болмаса кәте чекиҗи билен сандалы уряр.

Кашаң җайдан безенип-бесленип Шасолтан чыкяр. Бегхан:

- Хов кейваны, безенип-бесленип нирәк уградың?

- Гуллы байың Хытайда окап йөрен оглы гелипдир, мен бир гөзайдыңлап гелейин.

- Бизе нахар шоры ким берсин?

Шасолтан күртдүрди, ики голуны быкынына урды, ол тутлушыга тайярды. Тайлак ювашҗа:

- Бегхан, маңа аркайынланыба хелейиңе гыгырма. Хәзир мен гидерин, ховлыда хелейиң билен ене еке гелҗак сенсиң – дийип гиҗжеледи, дашынданам – Шасолтан, аркайын гидибер!

Шасолтан:

- Мен тозаным ятманка гелерин. Сиз гараягыңызы ювянчаңыз мен палавам эдип етишерин – дийип, Шасолтан гитди. Тайлак ичякгынч:

- Бегим, биринҗи гезек дәл ахыры. Сизиңкиде ишләрис, бизиңкиде нахарланарыс, соң ене сизиңкә гелип ишләрис – дийип йылгырды.

Мирап Гапурың ховлусы ала шовхун. Мирап билен аялы ищден ядап гелип, ховла гирйәр, товуклар ийм чокяр, көрпе гапурлар саз чаляр. Мирабың аялы Гүлсүн:

- Мен саңа бәш чага боля дийдим. «Гахрыман болянчаң гидибер» диен болуп. Гөр-ха, чагамы буларың! Булар бир әҗит-мәҗитлер ахыры – дийип ол ерде ятан чыбыгы алып чагаларына гыгырды. – Товуклары чүңкүнден айырҗак боляңызмы, беззатлар!

Дергазап эҗесини гөрен көрпе гапурлар гураллы-гуралыны алып Махымларың ховлусына тарап бердилер пайырдыны. Пилини диварың янында ятырып гоян Мирап көне креслосының үстүне чөкди. Өртүнҗәниң астындакы узын шарлар еке-екеден ярылып башлады, мүҗеси кичи Мирап лоңкулдап дүрли-дүрли овазлар чыкарып уграды. Ол гарагол чагаларына белет болансоң лах-лах гүлүп:

- Хахай көпей огуллары! Бар ядавлыгым эл билен сырылып айырлан ялы болайды!...

Гурлушык мейданларына айланып, әхли тутумлары гөркезен, гүррүң берен векил олары ерасты шахтаның янына алып баряр. Векил:

- Ынха, ериң астындакы магданлар шу шахта аркалы ериң үстүне чыкарылар. Шулар ялы шахтаныңам бирнәчеси бар.

Гызлар әпет дөрт бурч газылып, кенарлары бетонланан шахталары сынлаяр. Шахтада ики лифт ишлейәр. Биринде ишгәрлер ашак ёкарык гатнаса, бейлекисинден газылян гумлар ериң үстүне чыкарыляр. Ёкарданам семент, ювлан чагыл ашак дашаляр.

Векил гызлара гүррүң берип дуршуна олара лифте мүнмеги теклип эдйәр. Гызлар, векил лифте мүнйәр. Лифт ашаклыгына гидип отыр, лифтиң таблосында онуң гидйән чуңлугыны гөркезиҗи энҗам бар. Йүз, ики йүз, үч йүз, дөрт йүз метр чуңлуга аралашан лифтдәки Меликәниң илки маңлайы чыгҗарды. Лифт ериң җүммүшине гитдигиче оны дер басды. Мелике санаҗындан кинниванҗа чүйшели пепси кола чыкарып ичди, ёлдашларына узатды. Векил гара дер болан Меликәни гөрүп лифти саклады:

- Җигим, сизе нәм боляр?

- Сакламаң, сакламаң, мен өрән чыдамлыдырын хем эрҗелдирин! Ягдайым говы…

Векил:

- Утанмаң, кәбир адам гаты ёкарык чыкса-бейикликден, кәбириниң чуң чуңлукдан башы айланяр, хәзир биз сени ёкарык чыкарыс…

- Хайыш эдйән Перман Аллалыевич, мениң ягдайым говы…

Олар еди йүз метирлиге бардылар. Ол ерде иш гызгалаңлы гидйәрди: чукур газян агрегат ериң астына ёл салып баряр. Газылып, йылманан шахтаны болса бирнәче киши апаловкалап, ёкардан гелйән сементи гуйяр, ики лифт гиҗе-гүндиз ашак ёкарык гатнаяр.

Векил ишгәрлер билен еке-екеден танышдыряр. Ахыры ол:

- Ынха, бизиң шахта газыҗы бригадамызың бригадири, зәхмет гахрыманы, буйсанҗымыз Җейхун Сапалыев. Ядаманы-ялтанманы билмейән, ише эзбер, үшүкли йигит. Ынха сизе очерк язмага мынасып гахрыман. Җигим Мелике кимдир бириниң суратыны яглы реңк билен чексеңиз, хөкман Җейхуның суратыны чекиң! Җейхун, сенем таныш бол, Кейик Аннаева, журналист «Несил» газетинден. Мелике Гарлыкова – художник!

Җейхун эдеп билен саламлашяр. Гызлар Җейхуны, Җейхун гызлары сынлаяр.

Җейхун овадан йылгырып:

- Ене йүз метрден тебигатың миллиард йыл бәри букуп йөрен хазыналар горханасына, магдан кәнине барярыс!

Кейик овадан йылгырып:

- Тебигатың гудратына хайран галмалы. Ол әхли байлыгыны ериң еди гат астында букяр, адамыңам акыл-пайхасыны еди гат бейниниң чуңлугында букяр…

Гүн дик депә чыкыпды. Гүнорта чайына гелен Салых Сапалы иномаркасыны ховлыдакы әпет тут агаҗының көлегесинде гоюп, тапчаның янына гелйәр. Яшы кыркдан өтенем болса ак палчыкдан ясалан ялы ак мапрач овадан, мәхрем аялыны бендиван сынлаяр. Махым уклап ятыр.

- Махым! Махым!

Гулагыны дыкып ятан Махымың пиңине-де дәл. Салых гаты, хас гаты гыгырып гөрди, йөне Махымдан сес ёк. Салых хас гаты гыгырды, бирденем алҗырап «Махымҗан!» дийип өзүни аялының үстүне оклады. Укуда ятан Махым горкусына сычрап галды. Гарашылмадык вакадан горкан Салыхам гөзлерини хөвлендирип, ахыры:

- Җанымда җан галмады өленсиң өйдүп – дийди.

Овадан Махым нәз-керешме билен:

- Аялым овадан, аялым нәзенин дийип гүндизиң гүни товсуп дурмак бормы бисырат! – дийди.

Салых бир затлар дийййәр, гулагы дыкылгы Махым эшденок. Салых гөйә гәвүш гайтарып дуран ялы. Махым гүлйәр:

- Вай, горкыңа лал болайдыңмы?

Салых гүрлейәр, Махым эшиденок. Махым кәсәни-кәсә уруп, элеврейәр:

- Вай, мен кер болайыпдырын! Артып бир кемим керликдидә!

Салых:

- Лал болан болсаң болмаямы?

Махым гөзлерини петредип көп дуряр, бирденем җакҗак гүлүп башлаяр:

- Вай, мен гапурлардан без болуп гулагымы дыкыпдым-а – дийип, гулагындан дыкылары айыряр…

Мелике тебигатың сүннәләп, тимарыны етирип ярадан гөзелиди. Онда даг гөзеллерине мувапык өзүне бендиван эдиҗи бир оваданлык бар. Меликәниң шар гара гөзлеринде хесерлиҗе хесрет думанлап дур. Йүзи саба ялы акды, тебигат онуң аклыгыны айратын ныгтамак үчин додаҗыгының үстүне гушуң гөзҗагазы ялы мең гоюпды…

Мелике әпет чынар агаҗының ашагында дашың үстүнде отуран җахылың суратыны чекип гутарып баряр. Аралыкдан болса чешме акып ятыр.

Җейхун базардан уллакан себеди долдурып, алма, эрик, армыт, шетдалы, апелсин, мандарин алып гелйәр. Мелике җахылың суратыны тамамлап, саг бол айдып дуран вагты Җейхун гелди. Ол Меликә салам берди.

- Салам, гечиң отурың, мен сизиң гызылдан гымматлы вагтыңызы алмаҗак борун. Себедем яныңызда гояйың.

- Шөхрат үчин, художник гыз үчин вагты гысганып болмаз – дийип Җейхун йылгырды. Гызың гөркезен ерине гечип отырды. Себеди янында гойды.

- Маңа сизиң суратыңызы уллакан эдип, яглы реңкде чекмеги буйрдылар. Чакы сизиң абрайыңыз гаты улы болмалы.

- Уллакан холст алаймасаңыз, мен би гөврәм билен суратыңыза-да, сунгатыңыза-да, тарыха-да сыгман!

Оларың икиси-де гүлүшди.

- Мен илки сизиң эскизиңизи эдейин! Бакылыга йылгырып гирмекчими я алымларың сурата дүшүши ялы агыр пикирлере гарк болуп?…

- Художник гыза нәхили кешбим яраса, баш үстүне!

Мелике художнигиң гөзи билен йигиди сынлады, Җейхун болса бәш-он минутда ислендик адамың суратыны чекйән бу овадан гыза хайран галып бакярды.

Мелике йигдиң эйлесине гечип, бейлесине гечип сынлады, соңам гөни алнына гечип йигдиң назарыны тутҗак болды. Суратдан баш чыкарянлар белетдир, сурат чекмекде иң кын зат: адамың гөзлерини, гөреҗини чекмек! Мелике йигидиң гөзлерине дикан гарады, йигит гызың гөзлерине! Шол пурсат гызың-да, йигдиң-де, эндам-җаны җүмшүлдәп гитди. Меликәниң ак яңаклары ал өвүсип, гызарып башлады. Мелике утанып, зордан назарыны айырды. Олар илкинҗи бакышда дөрейән ышка саташдылар. Гыз йигдиң гөзлерине серетмеҗек болды, догрусы серетмәге горкды. Җейхун гызың гөзлерине дикан бакды. Икиси хем бирек-бирегиң йылдырымлап дуран гөзлерине середип доңуп галды. Шол пурсат бир ерден экиз овлаклы гечи себетдәки мивелериң ысына гелди. Шейтан гечи даяв йигиде горка серетди, хейкел ялы доңуп галан йигитден чекинибрәк, себеде агыз урды. Йигидиңем, гызыңам пиңине дәл. Ол себедиң алма-армыдындан сымышлап башлады. Ики овлагам гелип, себедиң дашына гечди.

Перман Аллалыевич ёл билен гелйәр.

Җейхун билен Мелике бир-бириниң назарына гарк болуп отыр…

Гечи овлаклары билен себеди бошадыберипдир…

Перман Аллалыевич яшлары гөрйәр, вака сын эдип чалаҗа йылгыряр. Гечи чекрейәр. Җейхун билен Мелике болса хамана гайры дүнйәде ялы, хич зады дуянок, гөренок.

Перман Аллалыевич ягдая дүшүнип, ызлайын басып гидйәр…

Җейхун билен Мелике бирек-биреге середип отыр. Ышк атлы пынхан Гудрат олара гайры бир дүнйәде өз гудратыны гөркезйәр…

Салых кәренде ериндәки говачысының ичинде гыдырданып йөр. Тайлак, Бегхан, Деря мурт үчүси онуң янына баряр, хал-ахвал сорашяр. Камера олара голайлаяр. Тайлак:

- Йигитлер, бай болуп мая топламалы замана гелди. Гор эдинмели, гор! Ёгсам эртеки гүн чагаларың диймесе-де, агтыкларың «ата, ил баянда сен баябам билмәнсиң, ханы бизе гойян мирасың!» диер.

Деря мурт:

- Хак айдяң, түйс баяҗагың заманы. Гөр-ха, хорматлы Президентимиз әхли техниканы алып берип дурка, тохумы, дөкүни үстүңе гетирдип берип дурка, баяп билмесең налаҗэдейин болдугың!

Салых:

- Худайым ал гулум диен гүни баярыс, эншалла.

- Худайың ал гулум диймеги үчинем өзүң ылгамалы! Сынла, сен говачаңы менден ики гүн гич экдиң, бәш гүн соң екеләп болдуң, еди гүн соң отап чыкдың, шербет сувуны үч гүн соң бердиң. Нетиҗеси нәме? Нетиҗеси говачаң он гүн гич ачылар, хер гектарың мениңкиден бир тонна азхасыл берер.

- Оны гүйзде гөрүберерис.

- Гөрнүп дуран зады гөрмейәмиң сен.

- Тайлак, Салыхың экини сеңкиден говы болмаса эрбет дәл! – диийип, Бегхан сынлаяр.

- О нәхили Салыхың экини меңкиче болсун? Биз – ерден йөрәнимиз говачаның ичинден чыкмасак нәме? Салых болса екелемеде, отагда адам тутды… Диңе мал дәл, экинем эесиниң гөзүнден сув ичйәндир. – Тайлак бейлекилере гөркезмән, Деря гөз гыпып бир болдумлы дүйп говачаның гүлүни санамага дурды…

- Бир дүйпде отуз бәш гүл бар, гектардан кырк сентнер! Салых хан, анха, хелейиңи ятырып баксаң, алҗак хасылың!

Тайлак тилкиң тапчанында Тайлак, Салых, Бегхан, Деря мурт гарбанып отыр. Сачакда яглы дограма, дүрли ишдәачарлар, шербетлер. Деря мурт:

- Нахарам гара дериңи дөкүп, ишләп ийәйсең!

Дограмадан сымышлап отуран Бегхан:

- Дөрдүнҗи гезек табагы гетирмесинлер, ёгсам мен аша дүшйән! Пәх-пәх Айнурың эли сүйҗов! – дийип шапбылдаяр. Тайлак:

- Хайсы машгалада сүйҗиҗе яшалян болса, шол өйде яшайышам, ислендик тагамам датлыҗадыр! – дийййәр.

- Ёк, үлпедим, кәбир адамың эли сүйҗи боляр.

- Нәме дийип эли сүйҗи боляр? Себәби Айнур сөйгүсини, ыхласыны, мәхир-мухапбетини ожагына-машгаласына сиңдирйәр. Өе байлык гетирип ятаның билен багтлы машгала болуп болмаяр. Машгалаңы, аялыңы, чагаларыңы мыдама тербиеләп, Худайың хер берен гүнүни дегшип-гүлүшип яшаманы өвретмели! А биз нәдйәс?

- Хә, биз нәдйәс? – дийип, Бегхан Тайлага тиңкесини дикйәр. Тайлак йылгырып:

- А сиз узын гүн ишләп агшамам телевизорың башына чөкүп, чай-нахары ийип-иймән харлап галяңыз.

Деря мурт:

- Өйде эркек эркек еринде, аял аял еринде, чага чага еринде болмалы! – дийип муртуны сыпалаяр. Тайлак чынлакай гөрнүше гечйәр, ол чынлакай гөрнүше гечдиги кимдир бирине хиле-пирим гурҗак дийдиги. Ол шиндем дограма сымышлап отуран Бегханы сынлап:

- Бегхан, өйде ыгтыярлы хоҗайын сенми я Шасолтан?

- Өйде ыгтыярлы хоҗайын Бегхандыр, Тайлак!

- Өйде ыгтыярлы хоҗайын сен болсаң, Салыхдан гөрелде ал-да, аялың нәме дийсе хозанаклабер. Шасолтаның диенини бир эт, диймедигини ики эт! Ёгса-да, ынха Деря мурт ялы йүзүңден мыдама гар ягдырып, кәте-де аялыңы какыш-кукуш эт!

Бегхан мөлерип:

- Хей, Худайың шейле эйҗеҗик, нашыҗа ярадан задынам уруп бормы?! Биз Деря мурт ялы орта асырда яшап йөренлерден дәл!

- Оңа дерек аялың орта асырда яшап йөр.

Дишини сынчгап отуран Салых:

- Гоюң-айт, учмахдан чыканҗа машгаланам уруп бормы? – диййәр.

- Ким сизе шагал уран ялы гыгырдып-багырдып хелейңизи уруң диййә! Аял халкының гөзүниң одуны алмагың йүзде бир усулы бар!... Хах-хах-ха! О йыл… бир гөрсем Айнур мениң билен сенсирешип депәме чыкҗак болуп баряр. Шол пурсатам Мирап Гапур гелйәмезми багтыма! Мирап Гапура-да сиз белет, дегшен болуп гыкылыклап, хайкылыклаберйәр! Менем поссунлыны уруп япаңаҗы горкузмагы мүвесса билип, сен-мен ёк ур-а Мирап Гапуры! Мирап нәме үчин урланыны хем билмән галды, йөне оңа дерек, Айнур горкусына алты айлап сакавлады йөрди! Хах-хах-ха!

Деря мурт Тайлагың хенегине дүшүнип, габак астындан Бегханы сынлаяр.

Тайлак Деря мурта назары билен пирим эдйәнини дуйдуряр. Тайлак:

- Ынха, Махымбике, алланәме машгала, йөне мыдама җөгүсирәп, кеселсирәп йөр-дә.

Салых өр-гөкден гелди:

- Хов-хов, сен Махымың хассадыгына мүңкүрмиң?

- Оны хасса эден сен, Салых! Махымы кәрендә экиденок, өйде-де әхли иши, онуң этмели ишлеринем өзүң эдип йөрсүң!

Салых важып кешбе гирип:

- Махым пахырда мүң кесел бар, шонуң үчден бири профессорлар, академиклер бежермели кеселлер, үчден бири экстрасенслер, гудратлы адамлар бежермели кеселлер, галан үчден бирини энтек лукманчылык ылымам биленок – дийип лахлах гүлйәр. – Ханха, Ыссамбылда эли гүйчли биотоклы лукман алым бармыш дийип эшидипдир.

- Салых, сен бай адам, оглуңам вешең-вешең пулы иберип ятыр. Өйде элини совук сува урман бөврүни диңләп ятан Махымда кеселләймекден башга чәре ёк.

- Гой, гой, Тайлак!

- Сен эртир Ыссамбыла билет алмага гидйәң дәлми? – Салых баш атяр. – Сен билет ёк экен дийип етип гел, бир айдан соң Махымда екеҗе дерт галса, багымы кесип зыяпат берйән сизе! Җедел этсеңем гел бәри!

- Уруң җедели! – Отуранлар шовхун эдйәр. Салых мөлерйәр.

- Шу гүн июның бири… Июның отузына ченли Махымда кесел галса, ханха гапыдакы өвеч сизиңки! – Тайлак перт-перт айдяр.

Салых хайран галяр, Тайлага белет гоңшулар хешелле какяр.

Бегхан «Беларус» тракторыны варладып, гелшине ачык дервезеден гирип, ховла салып, моторыны өчүрйәр. Шасолтан:

- Гыйв, нирелерде отлап сувлап йөрсүң?

Үмүш-тамышдан гүнортана ченли күлте уруп, ядап гелен Бегханың гахары гелйәр:

- Ыссамбыла сейил-сейран эдип гелдим! Мекге-мединә хаҗ эдип гелдим! Акмак, шу трактор билен нирә гидилйәндир?!

- Шасолтан ики элини быкынына урды, ол тутлушыга тайяр дийдигиди:

- Эртирден бәри ызыңдан еди чапар гелди! Мүлкүңе сув нобаты етипдир! Ханха сув нобатыңам алдырдың!

- Сен гидәгеде мүлки сува якаңда сырчаң сынҗак болуп дурмы?

Шасолтан өр гөкден гелйәр.

- Менми?

- Иллең хелейи мүлкүниң сувунам тутуп йөр, отагынам отап йөр…

- Мүлк герек болса экерсиңем, тикерсиңем, хасылыңы чекерсиңем!

Бегханың гахар горханасына от дүшди, Шасолтанам гаты гиденини билип, дессине найынҗар хеңе гечип, эркек өлдүрен түкеззиванына тутды:

- Мен шунча малы ташлап мүлке гитмелими? Бу маллара ким серетмели? Бу маллар сениң мүлкүңден аз гирдеҗи салямы? Бегхан:

- Сениң әриңи тутуш оба сылаяр! Сениң әриңден мен-мен диен эркеклер горкяр! Сен болса хекеме чыкан хекге ялы болуп әриңе җабынып дурсуң-ла, харам!... Дессине тракторы ювуп, гелиналыҗа гитҗек «лимузин» ялы ловурдат!

Шасолтаның багтына шол пурсат Мирап геләйди. Муңа Тайлак чәксиз бегенди. Бегхан Тайлагың айдышы ялы Мирабы уруп, аялыны горкузмагы мүвесса билди. Бу затлардан бихабар Мирап:

- Бегхан, саловмалейким! Әл, эртирден бәри тапдырмадың-ов! Ниҗе оглан уградым, өзүм гелип гитдим. Сениң сув нобатың етди, сенем ёк! Онсоң сувы өз мүлкүме совайдым…

Бегхан буз үстүнден тозан арап уграды:

- Бегхан өлүпдир дийип эшитдиңми? Я Бегханы башга планетадан геленлер алып гидипдир дийип эшитдиңми? Мениң сув нобатымы алып, сен энең гызымы, харамзада!

Мирап гарашылмадык сөзе шок болды:

- Хов-хов, Бегхан! Дәлигөҗеле ийдиңми? Сен маңа харамзада дийип дурсуң-ла! Мен харамзадамыдырын?

- Вей, сен харамзададыгыңам билеңокмы! Ит оглы! – Бегхан гелшине Мираба эл салды, Мирап аңк-таңк болуп гөтинҗекледи, урушдан гачмага сынанды, муңа кейпи гөтерилен Бегхан аялының гөзүниң одыны алмак максады билен, Мирабың чем гелен ерине сугшурып башлады.

Камера уршы гөркезмән, ховлының ичинде бызбыдыклаян Шасолтаны гөркезйәр. Мирап урланында Шасолтан хешелле какып, «ур ерчекмиши, бизиң сувумызы алар ялы киммиш ол? Ичине-де чөв!» дийип гыгырса, Мирап Бегханы уранында «Дат, етевериң, харам өлмүш, әрими өлдүрендир!» дийип гыгыряр. Гөвреси готдаҗа-да болса, Мирап Гапур зор экен, ол Бегханы ашагына алып, урмасыны бес этди, эмма аялының янында масгара болан Бегхан ашакда ятан еринден урярды. Мирап я дуйды, я гөзүниң гыйтагы билен башлыгың гелйәнини гөрүп, дессине Бегханы үстүне чыкарып «Хай, етевериң, Бегхан мени өлдүрендир-ов!» дийип гыкылыклап башлады. Шасолтан болса «Ур яшы кесилени, енч яшы кесилени!» дийип оларың дашында айланып хешелле какяр. Башлык гыгырды:

- Бегхан! Бегхан диййән мен саңа!

Башлыгы гөрен Бегхан Мирабың үстүнден зордан айрылды, себәби Мирап онуң эйини етирипди. Есер Мирап болса Бегханы уруп, башлыгың янында урлан, «эҗир чекен» киши болды. Башлык оларың икисине-де, йөне Бегхана көпрәк кәеди.

Эртеси «Бегханың Мирабы уршы ялы» диен геп оба яйрады

Гурсагында улы зехини луммурдап дуран Меликәни хакыкы ышк хүйлендирип, аклы-хушундан, эрк-ыгтыярындан айрып, начарладып ташлады. Мелике столуң башында отурып, хәлки болан ваканы ятлаяр.

Мелике инди энче гүндир Җейхуның суратыны чекҗек боляр, эмма боланок. Эрҗел гыз өзүне зор салып чекҗек боляр. Ханха, онуң алнында җадылы йылгырыша өврүлип Җейхун отыр. Мелике эркине буйируп, галамы кагызың үстүне элтйәр, эмма гамыш ялы инче бармаҗыклары титрейәр. Бу ахвалаты дуян Җейхун:

- Меликә, гүнә сенде дәл, менде! Гөрмейәмиң, мен галпылдап, сазанаклап халыс отурып билемок – дийип, овадан йылгыряр.

- А сен саңңылдаман отур… - Мелике-де овадан йылгыряр…

Мелике бу ваканы ятлап, гөзлерини балкылдадып найынҗар кешбе гирйәр. Овадан гөз овасына сыгман яшлар онуң ал яңагындан сырыкяр.

Узын гүн заводлар топлумында айланып ядап гелен Огулкейик доңңара даш болуп отуран Меликәни сынлап:

- Мелике, саңа нәм боля? Вай, ким сениң гөвнүңе дегди?

- Мен сурат чекип билемок…

Огулкейик аңк боляр, соңра столуң үстүнде чашып ятан суратлары сынлаяр. Ол суратларың хеммесем Җейхуның сураты.

- Ынха, алланәме чекипсиң-ә…

- Ёк, ол Җейхун дәл! Җейхун дүйбүнден башга оглан…

Огулкейик алланичикси халда:

- Вай, ылхамың геленокмы?

- Ёк, мен оны гөрсем сазанаклап, сүңңүми саклап билемок.

Огулкейик санаҗындан сурат чыкарып сынлаяр. Суратда Җейхун эҗеси билен какасының арасында йылгырып отыр.

- Ал, суратына серет-де чекәй. Мен Җейхун барада очерк язҗак болуп, онуң суратынам алыпдым. Җейхун хакыкатдан-да дөврүмизиң гахрыманы! Дийсең ишҗанлы, акыллы, дийсең талантлы! – дийип, габак астындан Меликәни сынлады. Мелике хүйленен ялыды. Җорасының дүшен халыны гөрүп, ол алланичикси:

- Вай, сен оңа ашык болан болайма?... – Мелике дымяр – Вай, сениң аклың ниреде? Хоҗамгулы ялы йигит ызыңда Межнун болуп йөркә… сен киме ашык болҗак боляң?

Мелике ал яңагыны яшлара юван аху гөзлерини Огулкейиге өвүрип:

- Сен нәме ышка дүшүп гөрмедиңми? Сорагың дагы нәтнңет?

Огулкейик Меликәни гуҗаклап:

- Жоражан, аклыңа айлан! Сен бир еке гыз… етим гыз… Хожамгулы болса атлы спортсмен. Хер агасы бир дерәниң шири. Ашгабатда абрайлы машгала гошулҗак болуп дуран халыңа…

Аңырдан мөвч уруп гелен агы Меликә башартмады. Ол хүнүбирян аглап башлады. Огулкейик онуң хакыкы ышка саташаныны билди…

Обаның медениет өйүниң улы залы мәрекеден долы. Сахнада гойлан столларың башында бирнәче адам отыр. Оларың өңлеринде гүл десселери, минерал сувлар. Этрап хәкими мүнберден нутук сөзлейәр. Ол сөзүни җемлейәр, мәхелле өр туруп эл чарпяр.

- Берекелла, Шатутлы кәрендечилер! Мундан бейләгем этрапда, велаятда биринҗилик сизе хемра болсун! Хорматлы адамлар, инди мен айратын ёкары үстүнлик газанан кәрендечилери зәхмет еңиши билен гутлап, олара гыммат баха совгат говшурмакчы!

Адамлар гүррүлдили эл чарпярлар.

- Хер гектар бугдайдан етмиш сентнер хасыл алып, велаятда биринҗи болан Салых Сапала велаят хәкимлигиниң гымматбаха совгады. Салых, гел бакалы.

Президиумда отуран Салых хәкимиң янына баряр… Президиумда Салыхы сынлап отуран Тайлак улудан демини аляр.

Ашыкларың агысы айдыма айңланяр…

Ашыкларың гиҗеси-гүндизи арзув-хыяллара өврүлйәр…

Арзув-хыяллар умманына гарк болуп, гиҗәни гечирен Мелике даңың өңяны уклады, йөне онуң укусы дүйше айланыпды. Асыл Меликәниң дүнйәси дүйше өврүлди. ханха, Мелике юкаҗык яглыгыны елсепелендирип чарбаглыгың, гүлгүзарлыгың ичинде айланып йөр. Аршданмы-күрсденми, белли дәл, ышк-хесерден долы айдым яңланяр. Чарбаглыгың гушлары үмүш-тамышда дүнйәни гөчүрәйҗек болуп сайраяр. Мелике Эрем багында овадан багда дүрли гүллериң мүшкине, ышкына хүйленип, акыл-хушдан айрылып сейил эдйәр.

Овадан даңдан! Овадан чарбаг! Овадан дүнйә!

Дүнйә хер даңдан яңадан дүнйә инйәр. Гүндогар ал өвүсип, сабаның алы җаныңы алып баряр. Мелике Эрем багының гөзеллигине, гүллериң кокаян ысына, гушларың симфониясына

җадыланып, ышк-хесер дүнйәсинде эдалы айланып танс ойнаяр. Яглыгы елпеселенйәр…

Ханха, овадан багзарлыкдан танс ойнап Җейхун чыкяр. Мелке Җейхундан утанмады, себәби ол дүйш гөрйәр ахыры! Ики новҗуванам гөзлери ышкдан-хесерден балкылдап дур. Дүнйә айдым, дүнйә гушларың симфониясы!

Җейхун билен Мелике гөз гезип, җадылы танс ойнаяр.

Ирден чарбаглыга гезеленҗе чыкан Огулкейик ол икисини гөрүп алланичикси боляр.

Мелике хумарала гөзлерини ышкдан пүре-пүрлендирип:

- Җейхун, сен бәрик нәдип гелдиң?

- Билмедим…

- Мен бәрде нәм ишләп йөрүн?

- Мелике, сен мениң ышкым! – дийип, Җейхун онуң голундан тутуп, багрына басҗак боляр. Мелике алланичикси тисгинип гидйәр! Эй, Алла, яңыҗа ол дүйш гөрүп ятырды ахыры! Ол хачан укудан оянып, хачан бу бага гелип йөр? Ол нәдип Җейхуна саташып йөр?

Хайяды гөтерилен Мелике аху гөзлерини хөвлендирип, йигидиң элинден сыпып тез җерен ялы багзарлыга сиңип гидйәр…

Гушлар сайраяр…

Дүнйәниң овадан тәзе бир гүни догуп гелйәр…

Салых, Тайлак, Бегхан дагы Деря муртуң машынында гелйәр. Тайлак:

- Хич дүшүнип билемок. Сен бугдайыңы менден гич экдиң! Илкинҗи сувуны, илкинҗи беҗергисини менден гич бердиң, дөкүни менден аз бердиң, эмма ене сен биринҗи-ле!

- Сенем биринҗи ахыры – дийип, Салых киная эдйәр.

- Менем биринҗи, йөне этрапда-да! Салых, сен бир хиле эдйән болайма?

Салых Тайлагың кибтине голуны атып:

- Тайлак бег, сен мыдама биринҗи экйәң, әхли ишлериңем биринҗи эдйәң! Себәби сен мыдама биринҗи болмак максады билен яшаяң! А мен болса бугдаям, говачанам экмели вагтында экйән, беҗергини этмели вагтында эдйән!

Бегхан гүррүңе гошулды.

- Сен ала-бөле онуң экмели вагтыны нәдип билйәң?

Салых мәхрем йылгыряр:

- Ана, оны билмек үчин үшүк герек, зехин герек, тежрибе герек – дийип, Тайлага бакып кинаялы йылгыряр… - Тайлак сен уссат дайхан, хакыкы дайхан! А мен дайханчылыгы сунгат дережесине гөтерен дайхан!

Машын оба ёлы билен баряр…

Обаның овадан тутлы көчеси билен Тайлак, Деря мурт, Бегхан үчүси гүрлешип гелйәр. Тайлак есер йылгырып:

- Бегхан илки сен барарсың, соң сен барарсың… Мениң өвредишим ялы эдибериң.

Бегхан мөлерйәр:

- Икиси урушайса нәме?

Тайлак башыны яйкап:

- Пахай Бегхан, Бегхан – дийип, йылгырып өйүне совуляр. Шол пурсат Мирап Гапурың өйүнден сес гүйчлендирижиниң овазы гелйәр.

- Хорматлы томашачылар! Хәзир сиз «Обамызың гөзели» атлы айдымы диңләрсиңиз! Айдымың сөзи Сырач Гапурыңкы. Айдымың сазы Сырач Гапурыңкы. Айдымы ерине етирйән Сырач Гапур. Сазандарлык эдйәр Гапурлар!

Сырач хер гезек өз адыны айданда «сы» богуныны чала айдып, «рач» бөлегине басым берйәрди, ол адыны шейдип Рач Гапурың адына меңзедип леззет алярды.

Далбарың астындакы тапчанда дашына дерман барыны үйшүрип ичип отуран Махым Бегханы гөрүп гулагының дыкысыны айрып, Мираплар тарапа тумшугыны талавладып Гапурларың айдым-сазындан эҗир чекйәнини дуйдурды. Сырач Гапур айдымыны тамамлап икинҗи айдыма башлаянча Бегхан билен Махым шу гүррүңи эдип етишди.

- Гоңшы салавмалейким.

- Бегхан, гургунчылыкмы?

- Хал-ахваллар ничик, саглыгың говулашямы?

- Вах, сен сорама, Бегхан…

- Ханы Салых Атамыратдан гелмедими?

- Салых Түркменабада гитди гара даң билен. Ыссамбыла билит алмага.

- Гойсана Махым. Гушлукда мен оны Атамыратда гөрдүм ахыры… Геленсоң өзүм җаң эдәерин, бир ишим бар Салыхлык.

Махымың гөвнүне иңкис гитди.

Сырач Гапур яңадан айдыма гыгырмага башлады.

Махым Бегханың ызындан гарап дуршуна, ики гулагына памык дыкды.

Салых билен Махым гиҗара тапчанда чайлап отыр. Ектайыны елбегей алып Деря мурт Салыхлара баряр, олар хал-ахвал сорашярлар. Салых:

- Деря, дүшеге гечсене – диййип, кәсә чай гуйды.

- Ай, хәзир Гапурлар чайлашмага гоймазлар…

- Вах, адыны тутмалы дәлдиң-дә! – диййип, Махым элевреди.

Деря мурт Салыхың берен кәсесини алып, тапчандан аягыны саллап отуршына:

- Шәхерде сени ёл гуллугының векили нәме диййип сакладай? – диййип, җанкөерлик этди.

- Ай, бир имансыз яш оглан сарыда гечдиң диййип мөхт эдип дур, утанананогам – диййип, Салых башыны яйкады. Деря мурт:

- Оҗагаш оглан «мен Халлы Гаркының агасы дийәйсең» болмадымы? Атамыратда Халык Гаркының абрайы гаты улы түвелеме! Башлык-да!

- Мени Түркменабадың ёл гуллугының ишгәри сакладов!

- Атамыратда Түркменабадың ёл гуллугының ишгәри нәм ишләп йөр? – диййип Деря мурт геңлән болды. Гөз астынданам Махымы сынлады. – Мен гүнортанлар дайымлара бәш-он гавун-гарпыз элтип гайтдым. Шонда сени базарың янында ёл гуллугының ишгәриниң саклап дураныны гөрәйдим…

Салых гөзлерини петредип:

- Мен Түркменабада гитдим! Эшидйәмиң Түркменабада! – дийди.

Махымың ичине гирен иңкис мелгуны ояряр, ол гөзлерини есер ойнадып:

- Салых Түркменабада гидйәр, йөне баран ери Атамырат шәхери болуп чыкяр! Атамыратда болса Ыссамбыла билит сатылмаян экен!

- …Бир… ики… бир ики! – Сес гүйчлендириҗиден Сырач Гапурың сеси яңланып башлады. Отуранлар сеңригини йыгрып турмак билен болдулар. Деря мурт:

- Халалың болсун, Гапурлар оба айдым-саз билен эҗир берйәрлер-ов!

Сырач Гапур яңадан консертине башлады.

Яссынлар уллакан оба Сырач Гапурың концертини диңлейәрди. Хенекчи, хокгачы Тайлак Салыха гаршы гуран пириминиң ерине дүшенини билйәрди. Ол Салыхың пенҗиресиниң өңүнде сәгинип, өй диңледи. Өйден чыкян гох Сырач Гапурың дабаралы айдым сесиниң арасында яңланяр. Тайлак эден ишине монча болуп, йылгырды. Дашарда ардынып өе йөнелди. Бу махал өйде хайяды гөчен Махым буфедиң үстүндәки мүндерленип гойлан тарелкалары еке-екеден ере уруп дөвйәрди. Өмрүнде аялыны бейле ягдайда гөрмедик Салых Махыма ялбаряр, эмма Махым оңа гулак салман табаклары җеч эйлейәрди. Гүйчли саз оларың сесини эшитдиренок.

Йылгырып җая Тайлак гирйәр. Занны асыллы Махым җәч дөвмесини бес эдйәр. Салых болса зор аякдан йылгыряр. Тайлак:

- Урушяңызмы? Гыгыршяңызмы? Берекелла, гыгыршың-багыршың, гараз дүнйәниң хезилини гөрүп яшаймаң! – дийип, олары сынлаяр.

Махым өзүни эле алып:

- Йүвүрҗим, йүвүрҗим, агаңың гайрып йөрен пислигине серет. Энтек онуң аялы өлүп етишенок, ол болса эййәм сизе тәзе гелнеҗе тапып йөр. Аллаҗаней, би гәби азан халал оҗагыны юмруп, харамы билен чөрңешип йөр! – дийип, агламҗыраяр.

Тайлак есер-есер йылгырып:

- Ох-хо, Салыхҗан, тәзе гелнеҗемиз ким-әй? – дийип, хешелле какяр.

- Ким бор? Хол докуз әрден галып, онунҗы агтарып йөрен тула нәме?

Тайлак гөзлерини мөлердип, о туланың кимдигини билмедикден боляр. Махым:

- Хол өңңи йыл обамызда сурат моллымы болуп, үч айдан ковулып гиден айырха нәме?

- Вай, Огулла дулмы?

- Умутлы оҗагымда адыны бир тутма, ады йитмишиң!

Тайлак өр гөкден гелен боляр:

- Еңңе, мунып төхмет! Иле төхмет атаның довзахда-да койкасы тайяр дур.

Арка тапынан Салых экезленйәр:

- Хей, Махым ялы машгалам барка, мен шолар ялы арваха гөз гыздырарынмы?

Махым Тайлага дикан бакып:

- Мен төхмет атарынмы? Мунуң үсти-башындан о харам албассының ысы аңк берип дур!

Тайлак чынлакай гөрнүшине гирип:

- Гойсанай, Махым еңңе, Тайлак оны өтен йыл зыңды ахырын!

Бу гепе Салых шок боляр, геплеҗек, гаршылык гөркезҗек, эмма геплəп биленок. Бүтин өмрүне Махым вепалы болуп, гайры зенан габак галдырмадык Салыха төхмет эдилип дур ахыры!

Тайлагың гепине Махым-да шок болды. Ол ятса-турса Салых өзүне бивепалык эдер дийип ойланманды. Гөр-ха, Салых оңа бивепалык эдипдир! Өзем ким билен?... Ил масгарасы болан бир албассы билен! Махым ичинде гопан харасада басалык берип:

- Онда мунуң үстүнден гелйəн ыс нəме?

- Еңңеҗан, хемме зады билҗек болуп йөрмезлер? Оноңам эркек кишиниң үстүнден зенан ысы гелип дурса ягшыдыр – дийип, Тайлак Салыха серетди. – Салых, эртир биз саба билен Гызыл кака гидйəс, хош… Гиҗəңиз рахат болсун!

Мавр этмели ишини этди… Тайлак есер йылгырып гитди…

Мыхманхана. Огулкейик уклап ятыр. Мелике вели җанына җай тапанок, не ятып билйə, не отурып. Мелике нəмəлим җебир-җепалар дүнйəсине дүшүпди. Меликəниң ян тили җырлады. Мелике бегенип гитди, йөне янтили ачмады. Янтил ызыгидерли, найынҗар оваз эдйəр. Мелике янтилиң дүвмесини басып, ювашҗа, эмма гахарлы:

- Җаң этмəңизи бес эдиң! Танамаян-билмейəн машгалаңыза бейдип гиҗəниң ичинде җаң эдип йөрмек бормы – дийди.

Занны шох Җейхун:

- Мелике танышаялы, дүнйə танышлыкдан башлаяр. Мен Җейхун, говы оглан! Бу иллериң пикири, эмма мен аҗайып оглан! – Бу эҗем билен какамың пикири! Эмма мен хас аҗайып йигит! Бу болса хакыкаты!

- Мен сизи танамакчам, билмекчем дəл, гайдып маңа җаң этмəң!

- Мелике, Мелике, мен нəдейин? Танамаян-билмейəн гызым мени гөрүлмедик-эшидилмедик апата саташдырды! Билйəңизми, мен нирееде? Еди йүз метр ериң астындакы говакда! Түм гараңкы говакда, эмма мен говага шугла сачып дурун. Мен əпет йылдырым парчасы ялы янып, говага ялкым салып дурун. Себəби танамаян-

билмейән Меликәм мениң йүрегиме гирип мени якып-яндырып дур! Мелике, мен шумахал ширин саз болуп, оваз болуп, хейҗан болуп гара ериң йүрегине яң салып дурун… Мелике, мен ериң үстүне чыкмага горкян! Горкян! Гызыл от, гөк ялын болуп учуп гидерин өйдүп горкян!

Хакыкатданда гараңкы говакда Җейхун чар яна шугла сачып, какнус гушы ялы яныпдурды.

Огулкейик гөзүни ачды, ол гапдалдакы чарпаяда гара сөм болуп отуран Меликәни гөрүп тисгинди. Илки гиҗе чырасыны, соңам гөзлерине ынанман отаг чырасыны якды. Огулкейигиң гөзлери хөвленди гитди.

- А гыз, Мелике, сен ене аглап отырмың? – сессиз ярым-яш аглап, ал яңакларыны яшына ювуп отуран Мелике баш атды. – Сен нәме дийип аглаяң?

Мелике ян тилини өчүрип, еринден турды. Гөзяша гарк болуп, шар гара гөзлерини Огулкейиге өвүрди.

Огулкейик Меликәниң гөзяшлара ювулан овадан йүзүнде йылгырышы, яшлара гарк болан гара гөзлеринде Демиргазык йылдызы ялы яныпдуран ышкы гөрди.

- Кейикҗан, сен агламагың нәхили леззетдигини, бир билседиң! Кейикҗан, ярым-яш агламагың нәхили эшретдигини бир билседиң! – дийип, ол Огулкейиги гуҗаклап, агысының бендини яздырды. Ол хүнибирян аглап башлады…

Огулкейик аңк болуп галды.

Салых келлесини тутуп креслода чугудып отыр. Ички җайың гапысы ачылып, ондан безенип, бесленен Махым чыкяр. Махымың башында мелике җыгасы, юкаҗык перенҗеси болса герденинде. Ол «Гөроглы» шадессанындан чыкан Агаюнус перә меңзейәр. Эгниндәки юкаҗык гейим-геҗими әлемгошардан ясалан ялы ал-яшыл өвүсйәр. Ол гымматбаха шай-сеплер билен кемсиз безелипдир.

Энтек аялыны бейле беземен кешпде гөрмедик Салых сыгыранынам дуйман галяр.

Махым есер йылгырып:

- Гөрсең, сыкылыклап сынлап отурмалы перизадың бардыр!

Салых гөзеллигиң алнында дызына чөкйәр.

- Перизат! Перизат сен Махымым!

- А сен перизадыңы киме чалышдың? – дийип, Махым сагрысына бат берип, өйде бир айлав эдип ички отага гирип гапысыны япяр.

Салых агыр хашлаяр:

- Худайым маңа гөвхершамчыраг берен экен-ов!

Бир салымдан ички җайдан онединҗи асыр перең шаларының меликеси ялы болуп ловурдап Махым чыкяр. Онуң тенечириң ганаты ялы юкаҗык ак матадан геен көйнегиниң арт этеги, хол ызда сүйренип гелйәр. Билине зүннар гушак гушалыпдыр, Махымың били екеҗе гысым, ашагы болса тавус гушуң сагрысы ялы ховаланып гурсагыңы сарсдыряр. Йүзүне дүрли бесмелери чалып, мүшки-энверлери сепинен Махыма эркек гөбекли болуп ашык болмазлык мүмкин дәл! Махым энайы япон елпеваҗы билен йүзүни елпәп йылгыряр.

- Ханха сынла мени!

Салых аңк болуп дуршуна ене дызына чөкйәр:

- Аперин, Махымым, аперин!

- Мен саңа мынасыпмы?

Аялыны башдан аяк сынлан Салых «җук» дийййәр!

- Элбетде, мен саңа мынасып пери-пейкер дәл, гөр-ха сенем мени хайсыдыр бир харам ганҗык билен масгара эдип йөрсиң!

Махым тасаның, көйнегини сүйрәп ички җая гирйәр.

Гиҗе. Җайда гүлчыра янып дур. Ики адамлык уллакан чарпая бош. Салых гапының агзында көрпенҗе язынып уклап ятыр. Төрде ятан Махым илки адамсыны, соңра дивардан асылан халының үстүнде салланып дуран гылыч билен дүрре гамчыны сынлаяр. Махым еринден галып пишик басышыны эдип, дүррәни аляр, адамсына голайлап есер йылгыряр. Махым дүррәни депесине гөтерип, җынссыз сеси билен җаҗайлап гыгырып, хованы гамчылап айланып башлаяр. Җынссыз оваза иманы гөчен Салых атылып туряр, гөзлерини хөвлендирип җайда айланып йөрен Махымың ики кибтинден тутяр:

- Махым! Махымҗан, саңа нәм болды?

Махым гөзлерини петредип, горкан болуп, ыза-ыза сүйшүп:

- Айрыл! Ёк бол! – дийип, Салыхдан сыпып төре барып, әрини горка сынлаяр.

- Гара басдымы? Элхенч дүйш гөрдүңми, Махымҗан?

- Вай, ханы иблис? Ханы мелгун? – дийип, Махым гөзлерини элек-челек эдйәр.

Салых графинден бир булгур сув алып аялына ичирйәр.

- О нәмәниң мелгуны Махымҗан?

Сув ичип өзүни дүрсән Махым горка-горка:

- Яңы сениң ериңде шахлары шуң ялы, эшек келлели мелгун ятан экен! Элхенч бела ятан экен! Вай, Аллаҗан мен дәлирәп йөрүн-эй…

Салых аялына ялбарып, ахыры оны дүшегине гечирйәр.

Дашарда ганатларыны какып хоразлар гиҗәниң ярымыны дуйдукрып гыгырышярдылар. Салых билен Махым ене уклап ятыр. Салых дүрре гамчыны гуҗагына алып мырлап ятыр. Махым илки бир, соңра бейлеки гөзүни ачып диңширгенйәр, соңра адамсыны сынлаяр. Ол пишик басышыны эдип, оклавы аляр. Адамсына голайлап есер йылгырып, оклавы депесине гөтерйәр. Махым камера гөз гүлдүрип гарап, эйменч сес билен җаҗайлап җайың ичинде айланып, хованы оклавлап гыгырып башлаяр. Эйменч сесе хайяды гөтерилен Салых атылып туряр. Аялыны гуҗаклап:

- Махымҗан, ене басыргандыңмы?

Махым гөзлерини петредип, адамсыны итиберип гойберйәр.

- Гелме голайыма! Ёк бол! Мен Шасолтанлара гитҗек!

- Шасолтанлар бормы гиҗәң ярында?... – дийип, ол ене аялына сув ичирҗек боляр.

- Гелме голайыма! Сен ятдыгың элхенч бела өврүлйәрсиң…

Салых аялыны сынлаяр. Махым гөзлерини хөвлендирип Салыхы сынлаяр…

Салых аялыны көшешдирҗек боляр, Махым көшешерли дәл…

Гараз, Махым «бивепа» әрине томаша барыны гөркезип, гиҗәни гечирйәр…

Узын гиҗәни дик отурып гечирен Салых гара даң билен Бегханлара баряр. Бу махал Шасолтан сыгырыны сагып, сүйтли бедресини тапчана гоюп дурды. Салам-хелиги унудан Салых:

- Ханы Бегхан?

- Бегхан хәли Гызылкака гитди, йигрими гүнлүк!

Бегхан лапыкеч халда агыр хашшылдап:

- Ене йигрими үч гүнден Бегханың үчи, йигрими еди гүнден едиси боляр! Сен әриңиң патасыны алыбер! – дийип, ол Тайлаклара уграды.

Шасолтан аңк болуп онуң ызындан гарап галды…

Бегхан Тайлаклара барды. Тайлагың аялы Айнур билен хем яңкы вака гайталанды.

Айнур хем, Шасолтан хем апаң-апаң басып Деря муртлара барян Салыхың ызындан гарап галдылар…

Тайлагам, Бегханам, Деря муртам ятымлык Гызылкакдакы экин мейдана ишлемәге гиден экен...

Эртеси гүнортан. Салых диванда сүйҗи укуда мырлап ятыр. Телевизорда концерт гидйәр, эмма онуң сеси чыканок. Телевизорың консертини Махым гулагына гулаклык дыкыны дыкып диңлейәр.

Бирден агзыны шапбылдадып, укуда ятан Салых йылгыряр, ол дүйш гөрйәр. Дүйш:

Махым эртекиден чыкан сувпериси ялы овадан, ол мелике ялы безенипдир, бесленипдир. Махымың башында овадан җыга, Махым хинди гызлары ялы йылгырып, юкаҗык перенҗесини елпеселендирип танс ойнаяр, ол ала гөзлерини гүлдүрип, Салыхың дашында пырланып танс эдйәр. Ол бир затлар дийип огрын-огрын гарап, пырланып, дессине җаналгыҗы башга бир зенана өврүлип, әриниң депесине абаняр. Салых депесинден ийнип гелйән гылыҗы гөрүп, эрбет гыгыряр…

Салых атылып, алланичикси болуп галяр, гөзлерини мөлердип төверегине бакяр.

Махым овадан йылгырып:

- Айтмадыммы, сен ятан бадыңа мелгуна өврүлйәң дийип…

Салых гөзлерини хөвлендирип, сагада середйәр, сесини чыкарман, дашарык ювунмага гидйәр.

- Салыхханың-а болҗагы болайды өйдйән! – дийип, Махым овадан йылгыряр.

Ирден шәхерче көчеси билен Хыдыр машынлы гелйәр. Җейхун оны сакланяр. Олар саламлашярлар. Камера олара голайлаяр.

- Достум, сен кирей эдйәң герек?

- Ховва, мен кирей эдйән.

- Гүнде нәче газаняң?

- Көп пул газанян…

- Мен саңа шонуң ики эссесини берйән, сен маңа машыныңы бер!

- Гардашым, машыны, түпеңи кесекә берип болмаяр.

- Мен үч эссе берйән, дөрт эссе… бәш эссе берйән.

- Дур, залуват, дуравер. Мен саңа улагымы берсем, ёл гуллугы тутар, саңа-да, маңа-да салар агыр җеримәни…

- Җеримелире-де мен төлейән… алты эссе…

- Җейхун, дур ханы!... Саңа машын нәме үчин герек?

- Мен бир овадан гыза Көйтендагың учмах җүлгелерини, овадан ерлерини гөркезҗек!

Хыдыр аңк болуп Җейхуны сынлаяр.

- Ашык болайдыңмы? – Хыдыр ачары Җейхуна оклаяр, Җейхун гапяр.

- Достум, сен машыныңдан аркайын бол, еке ери шикес тапмаз.

- Ал, герегиң машын болсун. Машыным тоя ярасын!

Узынлы гиҗесини ышк умманында, хесерли арзув-хыяллара гарк болуп өтүрен Мелике хиңленип ювунып ардынды, хиңленип эртирлик эдинди, онуң себәбине дүшүнип билмейән Кейик Меликә хабар гатды, Мелике йылгырып җогап берди.

Мелике сурат чекилйән абзалларыны алып мыхманханадан чыканында үсти ачык иномарканың янында йылгырып дуран Җейхуны гөрди. Җейхун йылгырды, Мелике-де йылгырды. Җейхун:

- Мелике, йөрүң мен сизи Көйтениң учмах җүлгелерине айлаҗак.

- Саг болуң, мениң ишим бар…

- Ишиңизи соң эдерсиңиз…

- Мен ене үч саны зәхмет гахрыманының суратыны чекмели…

- Соң чекерсиңиз.

- Айрылың ёлумдан, мен сизиң машыныңыза мүнмен!

- Соң рет эдерсиңиз…

Меликәниң гахары гелди.

- Ёк болуң ханы…

- Соң гахарланарсыңыз, Мелике – дийип, Җейхун овадан йылгырды.

Шол махал ерден чыкан ялы болуп Хожамгулы пейда болды, ол даявдан гөрмегей йигитди, белли каратечиди. Ол Җейхуна тиңкесини дикип:

- Эй, эй, сен мениң Меликәме лак атып дурмуң?

- Меликә эемсирәр ялы ким сен?

- Эй, гуррумсак, еке юмрукда җаныңы җәхеннеме иберйән – Хожамгулы оны итип гойберди.

- Хай-хай,хажҗык бол-а хайбатлы йигит! – дийип, Җейхунам оны итди.

Хожамгулы өр-гөкден гелди, ол дымып дуран Меликә середип:

- Меликәм, сен мени сөййәрсиң герек?

Мелике гөзлеринден боюр-боюр яш дөкүп дуршуна башыны ырады.

Җейхун:

- Хей, Мелике сениң ялы тентеги сөерми? Меликеҗан мени сөййәр!

- Сен би телбәни сөййәрмиң, Мелике?

Мелике аглап:

- Ёк болуң, масгаралар, мен сизиң икиңизем сөемок! – дийди.

Ики йигит ики ерден:

- О нәхили сөеңок?!

- Ёк, болуң, мен сизиң икиңизем сөемок – дийип, ол аглап мыхманхана юмлукды.

Йигитлериң икисем өз сөйгүсине ынанярды, шол себәплем икисем аңк болуп гызың ызындан гарап галды. Хожамгулының гахары депесине урды, ол Җейхуның якасындан эбшитләп, агзының үстүне гүлчүлдетди. Эрбет авунан Җейхун хем юмрук салды, башлады бир уруш. Йигитлериң икиси-де гүйчлиди, икисиде түргенди, йөне Җейхун соңкы йыллар ише улашып, түргенлешиги унудыпды. Хожамгулы болса карате боюнча гара гушагы алан йигитди!

Ики даяв йигит мерт урушды. Эгер-де, уруша овадан дийип болян болса, буларың уршы овадан урушды, түргенлериң спорт ярышы ялы урушды. Ир эртир болансоң төверекде адам-гара ёкды. Мыхманханадан атылып чыкан Кейик гыкылыклап, оларың дашында айланып, гаргаярды, сөгйәрди, уршы ятырҗак болярды. Эмма йигитлер оңа үнс бермән бири-бирини аягы билен, эллери билен җалкылдадып урярды, депйәрди, абайына геленде сүсйәрди.

Шол пурсат җүрлевүгини чалып полисияның сержанты Абдылла етип гелди. Полисияның сержанты «Сакланың!» диййип гыгырды. Көп-көп чаршенбәни башындан гечирен Хоҗамгулы йылгырып:

- Ёлдаш сержант, нәм болды?

- Түкедиң уршы!

- Хах-хах-ха! Ким урушяр, ёлдаш сержант? – ол лахлах гүлүп бурнуның ганыны сүпүрип: - Гардашым, достум, доганым, саг-аман гезип йөрмиң? – диййип, Җейхуны гуҗаклады. Җейхунам гүлүп, Хоҗамгулыны гуҗаклап, аркасына шапбатлап:

- Ай, гардашым, җаң эдип геләйсең болмадымы? Айдым-саз билен гаршылардым.

Пурсатдан пейдаланып Кейик:

- Хоҗамгулы, Җейхун, сиз Ашгабатда эдйән хенегиңизи башга ерде эдәймелими? Гөр, сержант сизе урушяндыр өйдйәр.

Җейхун:

- Абдылла, сен озал ики саны каратечи достуң душушыгыны гөрмәнмидиң? – диййип, сержанта йүзленди.

Аңк-таңк болуп дуран сержант вака дүшүнмеди. Ол:

- Сиз хенек эдишип дурмусыңыз? Онда бурнуңдан акян ган нәме?

Җейхун пурсатдан пейдаланып Хоҗамгулының бурнуның үстүне гүлчүлдетди.

- Ынха инди мунуң бурнам ганар.

Сержант geң галып дур. Хоҗамгулыныңам бурнундан ган акып башлады. Кейик болса зораякдан йылгырып:

- Ёлдаш сержант, буларың икиси дост, икиси-де юрда белли түрген! Буларың йөнекейҗе ойны-хенеги шейледә! Каратечилердә! Йөрүң мен сизе чай демләп гарашып отырын.

- Ёк, мен йөрите машын алып гелдим. Кейик бар Меликәнем алып гел, мен сизи даглара айлап көйтенлилериң зыяпатыны берҗек! Йөр сенем гардашым!

- Йөр Җейхунҗан. Йөне илки йүзүмизи ювалыда.

Олар ене гуҗаклашды. Хич зада дүшүнмедик сержант оңайсыз йылгырып, башыны яйкап, ёлуна гитди.

Бегхан гозаклы моторыны отлаяр, Шасолтан гозагына мүнүп, пилини өңүне аляр. Йүки етен мотор ховлудан ала түссе болуп гүбүрдәп чыкып гидйәр. Ваканы сынлап дуран Айнур гөзерини

мөлердип, башыны яйкаяр. Гөрсе, ханха Махым меллегинде малларына ёрунҗа оруп йөр. Ол Махымы сынлабам геӊ галяр.

Махым хакыкы дайханыӊ эдиши ялы ёрунҗаныӊ гумуны чыкарып ояр. Ёрунҗаны нәче көкүнден ордугыча гөхи гелйәр. Махымыӊ янына гелен Айнур:

- Махым, армавери.

- Бар бол, өзүӊем армавери.

- А гыз, дүнйелере нәм болуп йөр?

- Хә?

- Шасолтан әри билен мүлкүне – говачасына ишлемәге гидйәр! Шасолтаныӊкы дүшнүкли: Бегхан гөргүли Мирабы уруп, Шасолтаны горкузҗак болуп өзи урулды – дийип, җак-җак гүлйәр. – Ери, саӊа не дөв чалды? Ханы сениӊ кеселлериӊ!? Ханы Ыссамбыла гитмеҗекми?

Махым Айнуры сынлап йылгырды, эмма геплемеди. Айнур:

- Артып ниҗе гүндир, Гапурларам айдыма зовладанок! Гиҗе-гүндиз гапурларыӊ шаӊӊы сесини, болгусыз айдымларыны эшитмәге халыс эндик эдәйипдирин… Дымышлыкдан яӊа гулагымам шаӊлап, дүнйәм ярылайҗак болуп дур!

- Ай дүнйәдир-дә!... Үйтгесе үйтгәберйәндир-дә - дийип, Махым овадан йылгырып ёрунҗасы билен болды.

Айнур мөлерип дур…

Гамгын саз. Мыхманхананыӊ өӊүндәки агаҗыӊ көлегесинде Огулкейик билен Хоҗамгулы дур. Хоҗамгулы хашлап агыр дем аляр.

- Хоҗамгулы, сен акыллы йигит! Сен Меликәни багышла… ол… хакыкы ышка дүшүпдир. Ол өзи билен өзи дәл… ол хүйленип йөр…

Хоҗамгулы:

- Яӊакларында дел назар гезмедик, аху гөзлерини дел киши бакмадык пәкизе гыздыр өйденим хем бейле болуп чыкайды…

- Ёк, ол шу ере гелип, ышка саташды…

Агыр дымышлык. Паҗыгалы саз түвелейлейәр…

Хоҗамгулы Магданлыныӊ аэропортында учара мүнүп баряр. Ол басганчакдан иӊ соӊкы болуп учара чыкяр, ызына өврүлип шәхере гамгын назар салып, учарыӊ ичине гирип гидйәр.

Гөзетиме ченли ййланып ятан говачалы мейданда Тайлак, Бегхан, Деря мурт гушаклыга чыкан говачалары күлтерләп йөр. Олар алысдан гелйән машыны гөрүп тутлы яба йөнелйәр. Ол машын Мирап Гапурың машыны. Мирап Гапур машыны билен тракторлара хызмат эдйәр. Янгыч гуйяр, чалгы ягларыны элтип берйәр.

Тракторларыны атыздан чыкаран механизаторлар тудуң көлегесине гелйәр, олар мешикден сув ичйәр. Машыны тракторларың янында гоян Мирабам көлегә гелйәр. Ол салам берип, гоңшулары билен еке-еке эллешйәр. Иң соңунда Бегханың элини сыпдырман:

- Доган, нәме гүнәм болса, багышла. Мен-хов, гарынҗалы ерден айланып гечйән киши – дийди. Тайлак вакадан бихабар болан болуп:

- Хә, Мирап, нәм болды? – дийди.

- Ай бир дүшүнишмезлик-ле!

Деря муртуны товлашдырып:

- Мирап, сенден гоңшам болмаз, сенден адамам болмаз! Ери, Бегхан бирки шарпык чалыпдыр-да, нәме сениң сырчаң сынҗак болуп дурмы? Бегхана гайтаргы бермәң нәме? Гоңшы хатыраңы саклап урулайсаң болмадымы – дийип йылгыряр.

Тайлак тилки есер-есер йылгырып:

- Мирапда-да гүнә ёк, Бегханда-да! Хәлки обамыза бир ярамаз кеп яйрапдыр: «Кимде кимиң аялы диенини этмесе, Мирабы уруп, аялының гөзүниң одуны алаймалы!» дийип… Гөрениң Бегхан, Мирабы уруп-енҗип аялының зәхресини ярыпдыр – дийип лахлах гүлйәр.

Мирап гөзлерини черрелдип:

- Дур-ла, дур-ла, арада сен-мен ёк, Базар гирденегем мени урҗак болдыла…

Деря мурт лахлах гүлйәр:

- Мирапҗан, сен бир гоч йигит! Саңа юмрук, шарпык этмейәр! Гой йигитлер сени уруп, хелейлерини горкузсынлар-да!

Олар габак астындан Бегханы сынлаяр. Бегхан гызарып, бозарып элхенч хала дүшйәр…

Гиң җайда телевизор гөрен болуп Салых билен Махым сортдырышып отыр. Көрпеҗе Гапурларың бири уллакан бандеролы гөтерип өе гирйәр.

- Сизе уллакан хат гелипдир. Почтаны берди.

- Җейхундандыр! – Салых шатланяр.

- Салгысы ёк – дийип, көрпеҗе Гапур җедирдейәр.

- Бейле уллакан хаты Җейхунҗандан башга ким язсын? – дийип, Махым сачакдан бир плитка шоколад алып берйәр. Көрпеҗе Гапур гапа йөнелйәр, йөне оны билсигелиҗилик саклаяр. Махым бандеролы ачып, ичинден бир сурат чыкаряр. Ватман кагызы чекилен Салыхың йылгырып дуран кешби! Ене бир сурат чыкаряр, ене бирини чыкаряр. Үчүсем сүннә чекилен Салыхың сураты. Хайяды гөтерилен Махым җынссыз гыгырып:

- Ал, харам ганҗыгың саңа сурат ёллапдыр! – дийип, бандеролы Салыха тарап зыбырдадып гойберип, җайың ичинде сачыны пенҗеләп, гыкылыклап, гыгырып башлаяр. Гапурҗык горкуп атылып чыкып гидйәр.

Салых бандеролы ачып суратлары чыкаряр.

Махым элине илен зады Салыха зыңып:

- Вах, хаясыз! Вах, ахлаксыз!... Бир харамы хелее халал оҗагымы юмуртдыңмы? Оварра бол өйден!

Махымың зыңян затларының кәбири Салыха дегйәрди, эмма Салых әхли суратлары чыкарып, аялына гарап йылгырып башлаяр. Махым гең галяр. Салых:

- Махым! Махым, ёк ерден кыямат гопдурып отурман ал сынла, ал ока! – дийип, суратлары алып аялының янына баряр. махымың овадан суратыны онуң йүзүне тутяр. Махым өзүне меңзедилип чекилен суратлара хайран галяр.

- Ал, бу суратлары Җейхунҗан иберипдир! Ынха, хатынам окап гөр!

Махым бирде суратлара, бирде хата, бирде әрине середип мөлерип дур.

Гүндиз мыхманханада тер чеменли столуң башында Мелике овадан йылгырыша өврүлип отыр. Онуң хесер, ышк хесрети сиңен җемалында пынхандан-пынхан гөзеллик бар. Мелике ян тилиниң гулаклыгыны гейип диңлейәр. Дүнйәниң башга бир еринде чуң шахтада Җейхун пышырдап, ярым пышырдап, гурсагына сыгмаян

дуйгылары хүммилдә өврүп, Меликә өмрүнде эшитмедик айдымыны айдып берйәр. Җейхуның хер сөзи, хер җүмлеси театр пышырдысы ялы, керт гаялы даг җүлгелериндәки яң ялы яңланяр… Җейхун билен Мелике ашык магшуга өврүлипди…

…Цемент заводы. Голы блокнотлы Огулкейик бир хүнәрмен билен айланып, цемент заводыны өвренйәр, арасында язяр. Кувватлы семент заводында олар көп айланяр…

…Хакыкы ашык магшуга өврүлен Җейхундыр Мелике хесретли хыяллара гарк болупды. Ханха, Мелике җүлгә чөкен ак үмүр-думаның ичинден чыкып гелйәр. Җейхун гызың дашында пырланып, танс ойнаяр…

Ханха олар овадан, часлы чайың якасында гезим эдйәр. Часлы чай кертден-керте товсуп Җейхуның айдымына өврүлйәр…

Ханха олар ала гарлы даг геришлеринде айдым айдып танс ойнаяр…

Гарасай, айдым, ашык-магшук овадан клип эдилйәр.

Айдыма Ышк яң саляр. Айдым җахана яң саляр!

Огулкейик гелйәр, ол гапыны чалаҗа какяр, ардыняр, эмма ичерде сес-селем ёк. Огулкейик эда билен отага гирйәр, гөрсе Мелике алыслара назар салып, йылгырып отыр. Ол җорасының геленинден, асла дүнйәден бихабар…

Огулкейик ардыняр, эмма Мелике эщденок. Мелике гайры бир дүнйәде!

Огулкейик Меликәни сынлап гөзлерини балкылдадып, ярым-яш халда җорасына бакяр.

Бегхан, Тайлак, Деря мурт дагы «Беларус» тракторың янында месавы гүрлешип дур. Ёлдан аялы билен Мирап Гапур гелйәр. Олар гаты геплешйәр, хамана бирден бири кер ялы. Гүлсүн:

- Сен нәме гөрен кишиң билен уршуп йөрсиң?

- Хей, мен адам билен урушҗак адаммы, Гүлсүн?

- Вай, Базар гирденек билен уруш сен, Бегхан сеңсе билен уруш сен…

- Бир айбыгадым киши оба геп яйрадыпдыр. «Кимиң аялы диенини этмесе Мирабы уруп, аялына гөз гөркезәймели!» дийип… Мениңем мүчәм кичиҗик, хах-хах-ха, хелейлериниң янында мени уруп Гөроглы болҗак болянлар, урлуп масгара болярлар…

Олар гүлүшип гечип гидйәрлер. Бегхан гаты утаняр. Үлпетлер Бегханы сынлап есер йылгырышярлар…

Бегхан Тайлак тилки билен ики пакеди дүрли харытлардан долдурып оба дүканындан чыкды. Ол дүкана етип гелйән Сырач Гапуры гөрүп йылгырды:

- Сырач бег, мен агшам сени отуршыга чагырян.

- Саг бол агам. Мен хич хили кейп эдемок. Мениң отуршыга, мейлисе сарп эдер ялы вагтым ёк.

- Онда сенден екеже хайыш: шу гиҗе сен айдым айдып, репетисия эдип, бизе эҗир берме, мен сениң байрагыңы берейин!

Сырач өр-гөкден гелди:

- Мен сизе айдым билен эҗир берйәнми, Бегхан ага?! Инди аҗайып айдымлар эҗир болдумы?

- Сырачхан, тутуш оба сениң айдым-сазыңдан богаз болды! Богаз! – Бегхан буз үстүнден тозан арап, Сыража сүрүнди.

Сырач эсли салым өзүне гелип билмеди, себәби онуң айдымына дил етирилипди. Ол юмругыны дүвүп:

Какамдан урланыңы аз гөрүп, менденем енҗилмек ислейәмиң, сеңсе! – дийди.

Тайлак дессине Сыражы гуҗаклап:

- Бегхан оюн эдйәр, йөр ханы! Сырачҗан, сен аҗайып айдымчы! Илиң өңүне чыкян багшы болҗак болсаң – Амыдеря ялы гиң болмалыдыр – дийип, хөре-көше билен оны алып уграды.

Сырач Гапур титрейәрди. Тайлак:

- Сениң аҗайып сесиң бар! Сениң аҗайып айдымларың бар, Сырачҗан!

- Аҗайып сесиң бар диййән кән-де, тойына чагырян ёк – дийип, ол агыр хашлады.

- Шонуң себәбини билеңокмы? – Сырач башыны ырады. – Оглан-а, сен гиҗе-гүндиз репетисия эдип, кәмиллешҗек болуп обаны айдым-сазың билен гандырярсың! Ханы сен шу гүнден башлап, репетисияны өйүңдеҗик эт…

Сырач оңа ынамсыз гарады. Тайлак:

- Гүйзде оглум харбы гуллукдан гелйәр! Онуң тойының багшысы сен борсуң! Ызяныңдан оны өйерҗек! Ол тоя өзүң тутуп, өзүң совуп берерсиң! Ынха, ики тойың менден Сырачҗан!

Сыражың гөзлери бегенчден яңа ялпылдап гитди.

- Сениң чыныңмы агам?

- Обамызда сен ялы билбилгөе барка, Тайлак башга обадан айдымчы чагырмаз! Сен репетисияны өйүңдежик эт-де, тоя тайынланыбер!

Сырач Гапур бегенҗинден учайҗак болуп Тайлагы гуҗаклаяр.

Тайлак, Деря мурт, Бегхан дагы көчедәки уллакан тудуң астындан Салыхың өйүне тарап середйәрлер. Тайлак:

- Салыхың гахар-газабы ятышаймадымыка? – дийип йылгыряр.

- Шасолтан «үчүси душайса боля, өлдүрмесемем өлүмден аңыркы җебир-җепаны гөркезерин» дийип агзындан аташ совуряр – дийййә - дийип Бегхан гүлди. Шол махал оларың арка тарапындан голы пилсапылы дергазап Салых дуйдансыз геләйди. Үч үлпетиң хайяды гөтерилди.

– Үчүңем дүшүң өңүме! Гачҗак-тезҗек болсаңыз, келле пачагыңызы пытрадян!

Деря мурт мөнсирәп:

- Салыхҗан, биз нәме дийип өңе дүшмели? – дийип аамсырады.

Салых онуң гомуна дөзүмли гондурды:

- Нәме пирим-пыррылдак эдениңизи Махыма айдыпберерсиңиз!

- Бизи бейдип оба веҗера этмесене Салыхҗан – дийип, Бегхан ялбарды. Бегхан Салыхың гөзлериндәки газабы, депесинден инип гелйән пилсапыны гөрүп, ёргалаберди.

Ёл билен барян өтегчилер олара йылгырып гечйәрлер. Обалылар өйүниң өңүне чыкып, үлпетлере сын эдип гүлүшйәрлер.

Олар оба томаша болуп, Салыхлара бардылар. Гөрселер гыңаҗыны арка атып, билини мәкәм гушан Махым атызда гара дер болуп ер депип йөр.

Деря мурт ишләп йөрен Махымы гөренден ювашдан довамлы сыгырды. Салых:

- Махым, мунда гел – дийип, юваш, эмма часлы гыгырды.

Тайлак хырра ызына өврүлип Салыхы гуҗаклап:

- Салыхҗан, үчүмизиң еке хайышымыз бар! Илки чай-сув бер-де, соңундан бизи ур, енч, тултук сув эт, биз гаршылык гөркезмерис! Йөне илки чай-нахар бер!

Салых Тайлагы сынлап, агыр хашлады.

Махым пили ташлап, олара тарап гайтды. Махым йылгырып:

- Гелевериң, гечевериң, хәзир мен элими ювуп чай-нахар берейин.

Бегхан мөлерип:

- Еңңе, сен ерем депәййәмиң?

- Ер, нәме, ханха яңы багоюнларымам гыркдым. Маллара отам йыгдым… Салых еке элли-дә! Кәренде ер билен тракторам халыс онуң лүтүни чыкаряр.

Махым дессине эл-йүзүни ювяр, сүпүринип, межиме-межиме эдип орта язылан сачага иер-ичер гетирип башлаяр. Ашханадан мөлерип чыкан Бегхан достларына:

- Махым еңңем ша зыяпатыны тайярлапдыр!... Пәкизе чекдирме, какмач, хезрети палов!

Орта нахар гелйәр. Тайлак доммарылып отуран Салыха дикан бакып:

- Салых, өйлененин бәри Махымың ер депип, малларыңа от йыганыны, гойнуңы гырканыны гөрдүңми? – дийййәр. Салых гөзлерини хөвлендирип башыны ыраяр. - Өйленелиң бәри Махым шейдип өңүңе пәкизе үч-дөрт нахар гойдумы? – Салых ене башыны ыраяр. – Бир ай бәри Махымың дәри-дерман ичип отураныны, дерманхана бaряныны гөрдүңми? Я «пылан ерде пылан хили лукман бармыш, писмидан ерде эли гүйчли гудратлы киши бармыш» дийдими?

Салых мөлерип башыны ыраяр.

- Ынха, Салыхҗан, мениң пис пирим-пыррылдагымың нетиҗеси шол! – дийип, Тайлак лах-лах гүлйәр. – Салыхҗан, мен Махымбикәниң гурсагына иңкис атдым, ол «Мүң бир дердим-кеселим билен, ялталыгым билен Салыха эҗир чекдирип йөрсем, Огулла дул ялы айярың бирем Салыхы какып гитсе, галан өмрүме гугарып ялңыз галарын» диен горкыны атдым…

Махым дүрли шербетлери, минерал сувлы межимәни гөтерип гелшине:

- Иевериң, ичевериң, узын гүн ишләп арып аҗыгансыңыз – дийййәр.

Тайлак:

- Махым, хей соңкы гүнлер Гапурлар айдым-саз эдип бизар петеңиңизи чыкарярмы? – дийип, гүлйәр. Махым:

- Гапурлара бир бела-ха болды. Ики хепде бәри ичде-дашда гөрүнмесе нәме олар!

- Оларыңам сесине сув сепен Тайлак тилкидир!

Салых мөлерип:

- Нәдип?

- Хах-хах-ха, Тайлак тилки лакамыны Дүнйәбазардан сатын аландыр өйдйәрмиң!... – ол Салыха йылгырып бакяр. – Салыхҗан, хасаплап гөр, шу гүн бизиң җедел эденмизе лайык бир ай! Хах-хах-ха… Гелҗек базар гүни багыңы өлдүрип бизе зыяпат берйәсиң!

Үлпетлер гүлүшйәрлер

Салыхың оглы Җейхун дуйдансыз гелди. Дуйдансыз гелен уллакан багт гурсагына сыгмадык Махым эйменч гыгырып оглуны багрына басды. Эне-дә! Махым хем ярым яш аглаяр, хем шатлыгы йүрегине сыгман гүлйәр. Салых болса өзүнден хас сыратлы, хас гөрмегей, хас даяв, хас эденли оглуны кесесинден сынлап йылгырып дур. Җейхун саг голы билен какасыны хем гуҗаклады.

Салых оглуна йити назарыны салып:

- Ашгабатдан гелдиңми? – дийип сорады. Җейхун баш атды. – Ене окува гирип билмедиңми? – Җейхун йылгырып ене баш атды. Салых гахарланды. – Көпей оглы, сен иңлис дилини бил, пęрең дилини бил, гел-гел инди окува гирип билмезмиң?

- Кака…

- Саңа өйленмеҗек болуп йөрите йыкылян адам диерлер!

Гүррүңи диңләп, оглуны сынлап дуран Махым «Вай, ене Җейхунҗан йыкылыпдыр! Вай-вай, оглум ене гириш экзаменинден йыкылыпдыр» дийип җайың ичинде гыгырып, бызбыдыклап йөр. Махым гынанан болуп гыгырса-да, ичинден бегенйәрди, себәби Җейхун дашары юрт фирмасында ишләнсоң айлык-гүнлүги чакыңдан кәнди. Салых аялының голундан тутуп:

- Ай, акмак, оглуң экзаменден йыкылып гелйә, сен болса бегенип хешелле какып йөрсиң.

- Вай, мен гынанҗыма гыгырып-багырып йөрүн-дә - дийип, ол зордан йүзүни эгшитди.

Махым яңадан:

- Вай оглум окувдан йыкылайыпдыр – гыгырып ичде-дашда бегенип-гынанып айланып йөр.

Салых чынлакай гөрнүше гирип:

- Окувдан йыкылан болсаң, инди сени өйәрис көпей оглы!

- Кака, инди мени өериң!

Махым шок болды. Ол гөзлерини хөвлендирип Җейхуна дикан бакып:

- О нәхили өериң? Окув нәме? Диплом нәме? – дийип элевреди. Җейхуның чыныдыгыны йүзүнден аңан эне – Киме өерели? – дийип, горка сорады.

Җейхун дивардакы сутарлара назарыны айлап, гошундан Меликәниң яглыга доланан портретини чыкарып:

- Шол суратлары чекен гыза – дийип, портретиң яглыгыны айырып эҗесине узатды. Хесрет билен мәхирден ярадылан овадан гызы сынлан Махым ене бөкҗеклэп хешелле какып башлады. Салых Меликәниң иберен суратларының хеммесини чарчуваладып дивардан асыпды. Җейхун гызың суратыны сынлап, бегенчден толгунян какасына:

- Кака, эҗе, дессине мени өериң! Мени фирмамыз дашары юрда окува иберйәр. Университете! Фирманың хасабына!

Җейхуның сөзлерини эшиден Салых оглуна мәхрем назарыны салып:

- Анха, хакыкы оглум болдуң! – дийип гуҗаклады…

Ики якасы тутлы овадан көче билен гелиналыҗы айдым-сазыны яңландырып, сувлуныпбаряр. Ловурдап дуран кырк-элли саны гелиналыҗы машының пенҗирелеринден атгулак яглыклар шемала ойнаяр. Үсти ачык узын иномаркада көрпеҗе Гапурлар саз чаляр. Сырач Гапур кә дикелип, голларыны херяна герип, кә отурып, сөйги айдымыны айдяр.

Гелиналыҗылар гайдып гелйәр. Үсти ачык иномаркада ак фаталы Мелике билен гара костюмлы Җейхун янашык отыр. Оларың өңи гуҗак-гуҗак гүл десселери…

Сөйги айдымының клиби башлаяр:

Ханха, дарайы дереде гүлли мейдандан Мелике салланып сейкин басып гелйәр. Җейхун алнында танс ойнаяр…

Ханха, ики ашык-магшук Көйтендагда часлы чайың кенарында отурып бири-бирине сув сепишйәр, олар гүлүшйәр, айдым яңланяр…

Ханха, олар леммер-леммер ак булут ялы бугарып ятан җүлгеден чыкып гелйәр. Җейхун айдым айдяр…

Ханха, олар геришлери ак гарлы Айрыбабада. Меликәниң голунда юкаҗык яглыгы еле галгаяр, Җейхун голларыны герип айдым айдяр…

Ханха, Җейхун билен Мелике ак гарлы геришде ковалашып, гар зыңышяр…

Ханха, Җейхун Меликәни гуҗагына алып, яңакларына гар ойкаяр…

Ханха, ашык-магшук гыйк гарашып, салланышып, сүлмирешип танс ойнаяр. Айдым яңланяр.

Ханха, ашык-магшук Көйтендагың бугарып ятан овадан көлүнде гоша гув ялы чүмүп-чыкып, сув сепишип ойнаяр. Айдым яңланяр…

Ханха, олар Умбардере шаглавугының янында бир-бириниң голундан тутуп дур. Шаглавугың гүнеш тайында әлемгошар ловурдаяр.

Айдымың довамында Көйтендагың әхли гөзел ерлери гөркезилйәр. Айдым яңланяр…

Оларың депесинден гүл чеменлери ягяр.

Гелиналыҗылар оба етип гелйәр. Көчеде дуран гыз-гелинлер ашык-магшугың машынына гүллери оклаярлар. Аршдан-күрсден гүл-чемен ягяр… Айдым яңланяр…

Экрана гүл десселерине чүмүп гиден яш чатынҗалы машын доляр…

21.

Тайлак гырмызы донуны ясгынҗак алып гиҗара Мирап Гапурлара баряр. Ховлуда узын өркленен мал ялы болуп, Сырач Гапур кепҗебаш ялы микрафоны гемирәйҗек болуп айдыма зовладяр. Мирабың ерден йөрән чагаларының херси бир саз гуралыны чалып, агаларына сазандарлык эдйәр. Машгала ансамблы җоша гелйәр.

Тайлак айдымы айратын үнс билен диңлейәр, айдым гутаран бадына Гапурларың хеммеси хор болуп диен ялы салам берйәр. Чынлакай гөрнүше гирдиги – хиле-пирим эдйән Тайлак телки оларың саламыны алып, еке-екеден хормат билен саламлашды.

- Түвелеме, түвелеме, аҗайып машгала ансамблыңыз бар! Сырачҗан сениң аҗайып сесиң бар, сен гелҗекде Рач Гапурданам бейик айдымчы болуп етишерсиң! Юрда мешхур боларсың, сени тоюна чагырмак мертебе болар!

Сырач Гапурың йүреги эзилди:

- Айдымы говы айдяң диййән кән-де, тоюна чагырян ёкда – онуң себәбини билмейәмиң?

- Онуң нәме себәби бар?

- Ай, жан иним Сырачҗан, сениң ажайып-ажайып айдымларың бар, йөне сен гиже-гүндиз репетиссия эдип, кәмиллешҗек болуп, ол айдымларың билен обаны гандырярсың, айдымларың лежини чыкарярсың. Сен репетисияны адам оглуна эшитдирмән өйүңдежик эт, томашаны онсоң гөрерсиң. Үстүң йөне чакылык болаяр!

- Хай, нә билейин-ов! – дийип, Сырач башыны яйкаса-да, Тайлак аганың пикири оңа ярады. Тайлак:

- Гүйзде Перманҗан гуллугыны гутарып гелйәр. Онуң тоюны өзүң совуп берерсиң, ызянам өерҗек. Ынха, ики тоюң менден.

- Агам, икиснем мура-мугтуна совуп берерин. – дийип, Сырач учайҗак болды.

- Ёк, Сырачҗан, сен ялы айдымчы барка, мен биринҗиден, гайры ерден багшы гетирмен, икинҗиден башга айдымчылара берилйән нырхдан хас артык берерин. Обадаш багшымы сылап билмесем менден адам бормы?

Гапурларың гөзлеринде шатлык учгунлары учганаклашып, учайҗак болдылар.

Тайлак тилки олара бакып, мәхир билен йылгыряр.

СОҢЫ.